

Enric Casassas i Simó

(2.11.1920 - 16.2.2000)

El dia 16 de febrer de 2000 l'Institut d'Estudis Catalans va haver de lamentar la mort del senyor Enric Casassas i Simó, membre de la Secció de Ciències i Tecnologia, antic president de l'Institut d'Estudis Catalans. L'Institut li reté un acte d'homenatge el 6 d'abril, que tingué lloc a la Sala Prat de la Riba de la Casa de Convalescència, seu de l'IEC.

L'acte fou presidit per l'Excm. Sr. Manuel Castellet, president de l'Institut d'Estudis Catalans, i comptà amb la intervenció de l'IHm. Sr. Manuel Ribas i Piera, president de la Secció de Ciències i Tecnologia; el parlament de l'IHm. Sr. Salvador Alegret i Sanromà, membre de la Secció de Ciències i Tecnologia; el parlament de l'IHm. Sr. Heribert Barrera i Costa, membre de la Secció de Ciències i Tecnologia, i el parlament de l'IHm. Sr. Emili Giral i Raventós, antic president de l'Institut d'Estudis Catalans.

L'acte fou acompanyat de la interpretació de poemes d'Enric Casassas i Simó a càrrec del seu fill, senyor Enric Casassas i Figueras.

Reproduïm a continuació els textos amb el mateix ordre que foren pronunciats amb els poemes interpretats al final.

El mateix dia que vam acomiadar l'Enric Casassas al tanatori, ens va semblar que des de llavors havíem de posar fil a l'agulla per celebrar un acte en record seu, per retre un homenatge a la seva persona, i que ho havíem de fer aviat. La persona d'Enric Casassas requeria que no demoréssim les coses; ell no les demorava. Avui estem celebrant aquí aquest acte en què recordem la figura d'Enric Casassas només en alguns dels seus aspectes, perquè era una persona amb una riquesa cultural i intel·lectual que abastava molt més del que ara podem apuntar. No hem pogut reflectir tota la seva personalitat. Hem parlat de la seva vessant com a químic, com a nacionalista, com a membre i president de l'Institut d'Estudis Catalans, com a humanista i home de cultura, com a poeta, i, implícitament, com a espòs i pare.

Enric Casassas i Simó era —fent servir una expressió que a ell li agradava aplicar a persones que se li assemblaven— una força de la natura. Era un home utòpic, en el sentit que pensava i planificava coses que la majoria de la gent creia inassolibles. Però eren utopies amb visió de futur, que després eren realitzades, es materialitzaven i resultaven del màxim interès per a la cultura, la ciència i el país.

Jo, ho he de dir sincerament, m'he sentit moltes vegades identificat amb la seva persona i, en la meua actuació com a president, sovint he intentat d'emmirallar-me en ell.

Del conjunt d'activitats, de centres, d'instituts, de programes que ell va impulsar voldria destacar-ne només tres o quatre, perquè són realment paradigmàtics de la seva actuació.

En primer lloc, el Centre de Recerques Ecològiques i Aplicacions Forestals (CREAF). El paper de Casassas fou clau en un moment en què la Universitat Autònoma de Barcelona i la Diputació de Barcelona no es posaven d'acord, ja que va ser ell, com a representant de l'IEC, qui va desencallar el tema. I avui dia el CREAF és una eina important per al nostre país.

En segon lloc, el *Diccionari del català contemporani*. A mi m'agradaria fer una enquesta i saber qui creia l'any 1984 que aquella idea de Casassas de parlar amb un professor de filologia per mirar de constituir el corpus textual informatitzat de la llengua catalana, i d'aquí poder-ne fer un dia un diccionari descriptiu de la llengua, donaria un resultat com el que ha donat. El corpus textual ja ha quedat enllestit i en el diccionari descriptiu s'hi està treballant. Estic convençut que molt pocs devien creure que arribaria a ésser una realitat i és evident que avui dia és una de les grans eines lingüístiques, lexicogràfiques, de la nostra llengua.

En tercer lloc, una qüestió que m'afecta molt directament: el Centre de Recerca Matemàtica. El senyor Josep Teixidor va presentar la idea d'un centre de recerca matemàtica en un moment, l'any 1983, en què poca gent creia massa en els matemàtics catalans. Enric Casassas era aleshores president de l'Institut i en va acollir la idea. Aquest centre, pensat com una eina per desenvolupar la recerca en un camp en el qual no hi havia hagut mai una forta tradició en el nostre país, s'ha convertit, al cap de setze anys d'existència, en un dels tres o quatre instituts de recerca en matemàtiques més importants d'Europa.

Per acabar, l'*Arxiu de Textos Catalans Antics* (ATCA), en el qual mossèn Perarnau, any rere any, ha anat publicant el volum corresponent. Enguany hem pogut presentar el volum xviii, que tracta d'estudis sobre els sermons de sant Vicent Ferrer, a la ciutat de València. I lligo una iniciativa d'Enric Casassas, l'*Arxiu de Textos Catalans Antics*, amb una de les seves utopies, que és que l'Institut pogués fer amb normalitat un acte a la ciutat de València, i això ha estat finalment possible.

Hem destacat el químic, el nacionalista, el president, però, a més, voldria significar quatre components de la seva personalitat: el seu compromís amb la cultura, amb la ciència i amb el país; el seu compromís amb la projecció exterior de Catalunya i de la catalanitat; el seu rebuig de la indefinició i de l'anar fent, i el rebuig a la manca de compromís lleial. Tot el que hem dit avui —les paraules del doctor Alegret, del doctor Barrera, del doctor Giralt— no és fer volar coloms, sinó que està plenament corroborat per l'assistència a aquesta sala, plena d'amics, de deixebles, de companys, de col·legues i de la seva família. A tots ells, a tots vostès, però molt especialment a la seva família, a la seva muller, als seus fills, l'Institut d'Estudis Catalans els ofereix aquest acte de record i homenatge.

MANUEL CASTELLET

President de l'Institut d'Estudis Catalans

gracixo tenir l'avinentesa d'usar la paraula, ni que sigui per breus minuts, perquè el dia que em va arribar la notícia de la pèrdua de l'amic, que em va honorar amb la seva amistat d'una manera per a mi immerescuda, vaig escriure un text per publicar-lo a la premsa de l'endemà, però no va ser possible perquè va arribar a la redacció massa tard. Per tant, ara tinc l'avinentesa de dir algunes de les coses que volia dir aleshores i que són aquestes.

Quan ha desaparegut una persona que entrava dintre del teu esquema vital i que no hi apareixia de passada, sinó de ple, quan aquesta persona ja no hi és, aquella referència queda buida, se't fa com una gran síntesi, en recordes un tret fonamental. Per a mi, el tret que recordo del doctor Casassas és el seu amor i culte a la veritat. N'estic molt convençut, d'això que dic: en ell, no hi vaig trobar mai embuts i menys mentides o voler fer veure una cosa per altra, sinó que, quan potser en algun moment la situació —com es diu ara, d'una manera que a mi no m'agrada— políticament no era correcta, l'Enric Casassas tenia un gran i cordial silenci. Jo el puc recordar i vaig experimentar aquell silenci: quan la cosa se n'anava dels canons d'aquest culte, d'aquest amor a la veritat, preferia no ser-li —com qui diu— en la conversa. Aquella veritat quan ho era de ple l'engrescava i en feia tot un seguit apassionat d'afirmacions, de vegades esmaltades amb interjeccions que s'anaven acumulant les unes amb les altres i que donaven aquella nota divertida que tant recordem els qui l'escoltàvem. De tant en tant es parava amb un d'aquells «a veure!» i després d'aquest «a veure!» tornava a sortir l'argumentació probablement canviada o retocada en el detall.

En aquest afany, jo crec que hi tenia unes prioritats. M'atreviria a dir, malgrat que la meua coneixença no va més enllà del temps que sóc a l'Institut, vint-i-cinc anys aproximadament, que l'afany de no ser mai en el nombre dels que volen fer veure que pensen una cosa però de debò en pensen una altra es demostrava principalment en el seu amor a la família. Us explicaré una anècdota: una vegada anant amb ell en cotxe a Ripoll, em va explicar els records de la seva infantesa a Sabadell i parlà del seu pare en un to que em va impressionar. Veure aquell home que era una mica més gran que jo entendrit amb els comentaris sobre la figura del seu pare és un record que no oblidaré.

Després, l'altra advocació de veritat és envers la pàtria i precisament en això hi veig la seva vocació cap a la ciència i també cap a aquesta casa, cap a l'Institut, en tant que pertanyien molt directament a la pàtria catalana.

De tot, ara en faig un record i un resum, però deixeu-me quedar amb aquella idea de síntesi: era un home de veritat, ni de falsedats ni d'embuts, i amb aquesta idea em quedo. Estic segur que la seva pèrdua farà que la Secció que jo presideixo sigui des d'ara diferent de com havia estat fins aquest moment.

MANUEL RIBAS I PIERA

President de la Secció de Ciències i Tecnologia

Notes biogràfiques¹

Ara, en l'acte que celebrem avui de record a qui ha estat un company de corporació, traspassat fa poc, que per a molts de nosaltres ha estat també un amic estimat i un mestre respectat, no cal que els digui quins són els meus sentiments, en aquests moments, en aquesta mateixa sala, en aquesta casa, on havíem compartit tantes coses, tants anhels.

He ordenat per a aquesta sessió unes notes biogràfiques, que per a mi tenen un significat especial. Són uns apunts que he anat recollint des de fa anys. No es tracta d'u-

---

1. Aquestes *Notes biogràfiques* són una revisió actualitzada i ampliada de les que, amb el mateix títol, vaig redactar per a la *Miscel·lània de treballs científics en homenatge a Enric Casassas, professor de química analítica. Miscel·lània Enric Casassas*. (S. ALEGRET, J. J. ARIAS, D. BARCELÓ, J. CASAL i G. RAURET, editors. Bellaterra, Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1991, p. 13-22.) He afegit també algunes notes breus bàsicament biogràfiques, a peu de pàgina, atesa la difusió que hom vol fer d'aquest opuscle, que altrament serien totalment innecessàries si aquest llibret fos destinat només als membres de l'IEC o de les seves societats filials.

na informació aconseguida rastrejant biblioteques ni hemeroteques, sinó unes informacions esparses que en la majoria de casos provenen directament o indirecta del doctor Casassas, de converses informals, atès que he tingut el goig de gaudir d'una relació continuada, amb ell i la seva família, al llarg de trenta anys, des que ens vam conèixer a la redacció de la *Gran enciclopèdia catalana*.

L'entorn familiar i escolar

Enric Casassas i Simó nasqué l'any 1920, a Sabadell. Els seus pares exercien aleshores de mestres en aquesta població. Duïen a terme llur feina d'acord amb els corrents renovadors de l'època impulsats per la Mancomunitat de Catalunya. Estaven amatents als progressos pedagògics i els aplicaven i adaptaven a l'escola.²

Traslladada la família a Barcelona, els germans Casassas (Enric, Lluís, Oriol i Montserrat)³ anaren a l'Institut Escola, institució de la Generalitat de Catalunya que, com és sabut, ha resultat paradigmàtica de la renovació escolar que hom tractava de dur a terme en aquell temps, on els aspectes formatius dels infants eren més valorats que els pròpiament informatius i, amb paraules del seu director el doctor Josep Estalella,⁴ on els mestres tractaven de fer homes bons i si, a més a més, resultaven savis, encara millor. L'escriptora Maria Aurèlia Capmany, alumna també de la mateixa escola, en un passatge de les seves memòries⁵ descriu amb molt de detall aquest ambient escolar, en què, per cert, surt Enric Casassas,⁶ de qui diu que era «un dels que tenia més habilitat per a fer versos amb rimes consonants i difícils».

---

2. A Sabadell, on el record de la tasca pedagògica i docent desenvolupada pels esposos Enric Casassas i Carme Simó és ben viu i són recordats encara per molts sabadellenes com a directors de la Colònia d'Estiu, amb l'adveniment de la democràcia, hom donà el nom d'Enric Casassas i Cantó a l'escola que fins aleshores havia portat el nom del dictador.

3. Lluís (1922-1992) fou catedràtic de Geografia Regional i síndic de greuges de la UB, i també president de la Societat Catalana de Geografia. Oriol (1923), pediatre, ha presidit la Societat Catalana de Biologia i l'Acadèmica de Ciències Mèdiques. Els tres germans Casassas han coincidit a l'IEC com a membres numeraris.

4. Sobre Josep Estalella i Graells (1879-1938), físic, químic i pedagog, el doctor Casassas escriví una biografia.

5. M. Aurèlia CAPMANY, *Mala memòria*, Barcelona, Planeta, 1987, p. 117.

6. Del mateix curs de l'Enric foren Joan Ainaud, Manuel Ballester, Joan Casulleras i Josep Teixidor, amb els quals, anys a venir, coincidirà en múltiples iniciatives. Ainaud i Teixidor foren membres de l'IEC. Casulleras fou president de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques (1978-1981). Ballester és de l'Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona.

És en aquest ambient familiar i escolar de responsabilitat social i de consideració a la cultura, en especial a la cultura catalana, que el jove Enric va créixer. Però aquest ambient quedà segat per la Guerra Civil. Acabà els estudis de batxillerat en plena guerra (1937) i a la darrerria d'aquesta és mobilitzat per l'exèrcit, encara no complerts divuit anys, i és enviat al front del Segre, a Balaguer. Acabada la guerra torna de nou a estar subjecte a disciplina militar, ara a l'exèrcit vencedor.⁷

Ingressa a l'Escola Industrial de Terrassa, on cursa els estudis de tècnic industrial mecànic (1943) i de tècnic industrial químic (1944). El professor Manuel Ballester, en el seu discurs de resposta en l'acte de la recepció d'Enric Casassas com a acadèmic electe de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, explica com quedaren de parats els seus companys de l'Institut Escola en veure que l'Enric havia escollit una carrera tècnica i no de lletres.⁸

Continua els estudis a la Facultat de Ciències de la Universitat de Barcelona, mentre efectua feines diverses, com la d'ajudant en una oficina de farmàcia, i finalment obté la llicenciatura en ciències químiques (1949), amb premi extraordinari. L'any següent es casa amb Josefa Figueras i Cros, llicenciada també en ciències químiques i companya d'estudis. Han tingut tres fills: Enric,⁹ Maria i Anna.

La professió universitària

Des de l'acabament dels estudis de llicenciatura en química, Enric Casassas realitzà ininterrompudament activitat docent a la universitat. Amb una inclinació cap a la química física, finalment inicià els estudis de doctorat a la Càtedra de Química Analítica, de la Facultat de Ciències de la Universitat de Barcelona, dirigida pel professor Francisco Buscarons.¹⁰ En aquella càtedra trobà un microclima científic adient, cosa no corrent en aquell temps,

7. A la caserna de la Pubilla Cases, a l'Hospitalet de Llobregat, coneix Antoni M. Badia i Margarit (1920), lingüista i gramàtic, amb el qual, anys després, tornà a coincidir en diverses institucions, com l'Institut d'Estudis Catalans o el rectorat de la Universitat de Barcelona.

8. *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*. Tercera època, núm. 900, vol. 51 (1). *Estudi de les reaccions de complexació en solució mitjançant tècniques voltamperomètriques en presència d'adsorció electròdica*. Memòria llegida per l'acadèmic electe Enric Casassas i Simó en l'acte de la seva recepció el dia 12 de març de 1992. Discurs de resposta per l'acadèmic numerari Manuel Ballester i Boix. Barcelona, 1992, p. 55-62.

9. Enric Casassas i Figueras (1951) ha heretat la deu poètica del seu pare. Premi Carles Riba (1996), Premi Ciutat de Palma de Poesia Joan Alcover (1997), entre d'altres.

10. Francisco Buscarons i Úbeda (1906-1989), Catedràtic de Química Analítica (UB). Havia estat director del laboratori de la duana de Barcelona (1925-1942).

per tal de satisfer i confirmar la seva vocació. Es cultivava, aleshores, una química analítica aplicada, fonamentalment descriptiva, basada en l'observació sistemàtica de possibles reaccions de reconeixement dels ions per part de nous reactius orgànics (amides de l'àcid tioglicòlic, oximes aromàtiques, tiols alifàtics, isonitrosoacetanilides, mercaptofenols, etc.).¹¹ La seva tesi doctoral (1962) versà sobre el comportament enfront d'ions inorgànics d'alguns mercaptans alifàtics amb grups $-OH$ o $-COOH$ contigus al $-SH$ i llurs aplicacions analítiques, en què ja veiem com a novetat d'aleshores estudis de complexació i determinació de constants d'estabilitat per mitjà de mètodes potenciomètrics. Aquest treball obtingué el 1968 el Premi Martí d'Ardenya, de l'Institut d'Estudis Catalans.

Enric Casassas volgué ser professor universitari. Això implicava en aquell temps, tant durant el període predoctoral com postdoctoral, haver d'estar vinculat professionalment a la universitat en unes condicions materials molt precàries, que havien de complementar-se amb feines diverses, a deshora (classes, treballs, assessories, etc.). Això durava fins a aconseguir l'única posició mínimament retribuïda, que era la de catedràtic. L'any 1967 aconseguí la plaça de catedràtic de Química Analítica, de la Ilunyana Universitat de La Laguna, a les illes Canàries. Dos anys més tard, torna a guanyar, per oposició, la Càtedra de Química II (amb responsabilitats de química inorgànica i analítica i d'anàlisis instrumentals i especials), de l'Escola Superior d'Enginyers Industrials de Barcelona, de la Universitat Politècnica de Catalunya. De tornada a Barcelona, simultàniament hom li encarrega, primer en comissió de serveis i posteriorment com a catedràtic numerari, l'organització dels ensenyaments de química analítica i inorgànica, de la Facultat de Ciències, de la Universitat Autònoma de Barcelona, acabada de crear (1969).¹²

Els ensenyaments de química inorgànica foren encomanats després al seu col·lega i amic Heribert Barrera.¹³ El doctor Barrera, d'edat aproximada a la del doctor Casassas, representava la recuperació d'aquella generació d'exiliats a causa de la guerra, formats a l'estranger, que tornaven encara joves, en plena maduresa professional. Feien de pont entre la tradició cultural catalana, viscuda de forma normal sense els complexos i enviliments intro-

11. SIRO ARRIBAS JIMENO, *Introducción a la historia de la Química Analítica en España*, Oviedo, Universidad de Oviedo, 1985, p. 42-44.

12. Aquesta nova institució recuperava el nom de la universitat de la capital catalana durant l'època de la Generalitat de Catalunya de l'anterior règim republicà, i representà aleshores una mena d'inflexió en la política universitària de les acaballes del règim del general Franco.

13. Heribert Barrera i Costa (1917), químic i polític, membre de FIEC. Presidí la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques (1976-1978). Fou president del Parlament de Catalunya (1980-1984). És president honorari d'Esquerra Republicana de Catalunya.

duïts pel règim, i el món científic exterior, ple de reptes i d'exigència, en què tantes coses ens podien servir de model. Aquest esperit es respirava a la nova universitat, ajudat a crear pel professor Casassas des del seu mestratge exemplar i la seva responsabilitat.

Entre altres tasques, li fou encarregat d'organitzar i de posar en marxa a Girona els estudis universitaris de ciències, que començaren a impartir-s'hi des del 1971, un any després que els estudis de filosofia i lletres, amb la qual cosa quedà restablert el Col·legi Universitari de Girona que, vint anys després (1992), ha esdevingut oficialment una nova universitat.

Finalment, a la jubilació del professor Buscarons (1976), el doctor Casassas passa a ocupar una càtedra de Química Analítica, de la Facultat de Química, de la Universitat de Barcelona, on havia començat la carrera universitària feia vint-i-set anys i on romangué com a catedràtic fins a la jubilació (1987), i posteriorment com a professor emèrit i membre actiu del Departament de Química Analítica d'aquesta Universitat, fins al darrer moment. Em ve ara a la memòria, quan el visitava a l'hospital, just quan se li va declarar la malaltia, veure'l revisant un manuscrit d'un treball científic per a la seva publicació. I pocs dies abans del seu traspàs encara revisà el pròleg d'un diccionari de química analítica, del qual era coautor, i que ha aparegut aquests dies.¹⁴

Durant tot aquest període, com a professor amb el màxim grau de responsabilitat, li toca de viure unes experiències molt variades, fruit del sistema de promoció i trasllat de la universitat espanyola. Ha de professar i investigar en química analítica en universitats amb problemàtiques molt diferents, però amb un mateix denominador: uns grans dèficits materials. El professor Casassas és recordat en cada lloc on estigué com una persona indefallent en la creació d'infraestructura i en la preparació d'equips d'investigació. Al llarg de la seva vida acadèmica va ser considerat un professor que suscitava adhesions entusiastes a la química entre els estudiants, i, entre els seus col·legues i col·laboradors, com un renovador dels enfocaments tradicionals de la química analítica,¹⁵ amb un cabal inesgotable de coneixements teòrics i aplicats.¹⁶ I sobretot va ser considerat un gran comunicador d'idees.

14. E. FRANQUESA, L. BARALDÉS, J. BOVER, G. MAS, E. CASASSAS, R. TAULER, S. ALEGRET i E. MALLAT, *Diccionari de química analítica*, Barcelona, TERMCAT, Centre de Terminologia / Enciclopèdia Catalana, 2000.

15. Vegeu la seva concepció d'aquesta disciplina en l'excel·lent article «Els fonaments canviants de la química analítica», *Bull. Soc. Cat. Cièn.*, 4, 27-48 (1985).

16. A tall d'exemple, citem alguns dels seus primers cursos monogràfics de postgrau, amb indicació de l'any que els impartí per primera vegada: «Química física dels complexos» (1962), «Automatització en química analítica» (1967) i «La contaminació atmosfèrica» (1972). Amb això veiem, ni que sigui de forma embrionària, els antecedents de les línies mestres de la seva activitat investigadora i del seu concepte de la química analítica.

Sempre fou conscient, gosaria a dir empès per aquell entorn familiar i escolar que hem esmentat al començament, de la transcendència moral i social del fet educatiu i de l'alt grau d'autoexigència diària que comporta el fet de voler ser un bon professor. No és estrany, doncs, que, mentre molts professors universitaris miraven de cua d'ull els aspectes propedèutics i didàctics de les seves pròpies assignatures, ell els animés a reflexionar sobre els diversos aspectes de la didàctica de les ciències experimentals, i per això col·laborà amb diverses institucions pedagògiques.¹⁷

La seva personalitat científica i reputació intel·lectual en els claustres universitaris va fer que el professor Casassas fos requerit a càrrecs de gestió universitària. Va ser vicerector d'investigació de la Universitat Autònoma de Barcelona (1976), en l'equip rectoral del doctor Laporte,¹⁸ i vicerector d'ordenació acadèmica (1978-1982) de la Universitat de Barcelona, en l'equip del doctor Badia i Margarit. En aquesta darrera universitat li toca viure, com a conseqüència de la liquidació del règim anterior, un període transcendent per a la vida política i universitària del país:¹⁹ la Constitució monàrquica (1978), l'Estatut de Catalunya (1979), la Llei de reforma universitària (1983) i els traspassos de les universitats estatals en territori català a la Generalitat de Catalunya (1985).

El treball científic

Donarem aquí solament de forma succinta detalls de la part més sobresortint de la vida científica del doctor Casassas.

En el marc universitari, es dedicà ininterrompudament a la recerca sobre problemes químicofísics o inorgànics d'interès bàsic per a la química analítica o per al desenvolupament de nous procediments analítics. Trobà noves aplicacions analítiques de reactius orgànics quelatants (en particular, de reactius amb grups funcionals de sofre bivalent o amb grups azo, i també d'hidroxiàcids) a l'anàlisi de traces d'ions metàl·lics o de compostos orgànics, principalment d'interès farmacèutic. Aquests treballs inclouen l'estudi de

17. Amb institucions com ara l'Escola de Mestres Rosa Sensat, el Col·legi de Doctors i Llicenciats de Catalunya o els instituts de Ciències de l'Educació, de les universitats catalanes, on dictà diversos cursos de reciclatge per a professors per a introduir les noves tendències de la química a tots els nivells de l'ensenyament.

18. Josep Laporte i Salas (1922), farmacòleg, membre de FIEC. Ha estat rector de la Universitat Autònoma i conseller de Sanitat i d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

19. Vegeu A. M. BADIA i MARGARIT, *Llaror de futur. Vuit anys al rectorat de la Universitat de Barcelona*. Montserrat, Publicacions de l'Abadía de Montserrat, 1989.

problemes de configuració i estructura dels reactius i dels complexos produïts de les reaccions, així com també l'estudi d'alguns aspectes cinètics d'aquestes reaccions, amb el desenvolupament dels mètodes cinètics d'anàlisi possibles.²⁰

Estudià diversos equilibris de formació de complexos, protolítics i de solubilitat, en solució aquosa o en solvents mixtos, en què intervenen mercaptans alifàtics o aromàtics substituïts amb grups $-OH$, $-COOH$ o $-NH_2$, àcids tioèter carboxílics, àcids aromàtics α -hidroxycarboxílics, azoderivats o , o -disubstituïts i polielectròlits naturals i sintètics, especialment per mitjà de procediments potenciomètrics i espectrofotomètrics o de voltamperomètrics, com es descriurà després. N'és un exemple l'especiació d'ions metàl·lics en presència de mercaptoàcids i llur mobilització en plasma sanguini. Moltes de les constants obtingudes dels equilibris estudiats han estat aplegades en reculls crítics internacionals (*Critical Stability Constants*). Dins aquest camp de la química en solució inicià els anys setanta una col·laboració continuada de formació d'estudiants de postgrau amb el Departament de Química Inorgànica, del Kunglisk Tekniska Högskolan, d'Estocolm, Suècia, un dels laboratoris amb més reputació en aquest camp.

D'ençà de la seva estada a la Universitat de Minnesota, a Minneapolis, EUA (1954-1955), als laboratoris del professor I. M. Kolthoff, de renom internacional, estudià també el comportament polarogràfic i voltamperomètric de compostos orgànics i llurs complexos metàl·lics solubles. Desenvolupà mètodes originals per a la determinació polarogràfica de constants d'estabilitat de complexos metàl·lics solubles a partir de senyals propis del lligand. Aquests mètodes han estat descrits *in extenso* en obres especialitzades²¹ i de text²² i han tingut un reconeixement internacional posteriorment en llur vessant de polarografia impulsional. Estengué aquests estudis, ja més recentment, cap a lligands macromoleculars d'interès ambiental i bioquímic, sense deixar de banda llurs equilibris conformationals, ni tampoc l'estudi dels efectes polielectrolítics i polifuncionals de les macromolècules objecte d'estudi.

Proposà noves aplicacions de l'anàlisi instrumental, en particular a la determinació de components traça en mostres ambientals i en residus industrials, en què són aplicats mètodes d'especiació química.

---

20. En aquest context, per exemple, publicà (conjuntament amb L. Fuentes-Duchemin) un procediment d'anàlisi de traces de piridina, que ha estat recomanat com el millor procediment per a la determinació absorciomètrica d'aquest compost. (Vegeu F. D. SNELL i L. S. ETTE, *Encyclopedia of Industrial Chemical Analysis*, Nova York, Interscience Publ., 1972, vol. 17, p. 432.)

21. D. R. CROW, *Polarography of Metal Complexes*, Londres, Academic Press, 1969, p. 80-84.

22. J. A. PLAMBECK, *Electroanalytical Chemistry: Basic principles and Applications*, Nova York, Wiley-Interscience, 1982, p. 305.

Aplicà la quimiometria a la química analítica. Utilitzà tècniques de reconeixement de models (*pattern recognition*) i d'anàlisi de cúmuls (*cluster analysis*) per a fer l'anàlisi de mostres d'interès arqueològic i d'altra mena: desenvolupà l'aplicació de l'anàlisi de factors i de l'anàlisi de components principals a la interpretació dels resultats experimentals obtinguts en l'estudi dels equilibris en solució, sense necessitat de postular models químics teòrics previs, els quals sorgeixen de l'anàlisi numèrica mateixa; també intervingué en el desenvolupament de sistemes experts per a l'especiació d'ions metàl·lics en sistemes biològics. Hom el pot considerar l'introduïdor de la quimiometria a casa nostra.²³ No en va fou requerit a presidir diverses reunions i cursos internacionals sobre aquesta disciplina, quan aquests es feien a Catalunya.²⁴

L'activisme cívic

La universitat que trobà l'estudiant Enric Casassas era filla del trencament social i polític provocat per la Guerra Civil. La majoria dels antics professors es trobaven a l'exili o simplement destituïts. El nou règim dictatorial bastí una universitat fortament subjectada al poder central, completament castellanitzada i, en definitiva, d'esquena a la societat circumdant.²⁵ Així i tot, fora dels ambients oficials, la societat catalana articulava elements de resistència bàsicament cultural. Atès que la llengua catalana era foragitada de la universitat —i de qualsevol activitat pública—, una de les activitats de resistència dels estudiants era l'edició de l'*Antologia poètica universitària* (1949-1958), en el primer volum de la qual trobem la col·laboració d'Enric Casassas.

La nostra institució, l'Institut d'Estudis Catalans, la màxima institució acadèmica dels Països Catalans, tenia una existència clandestina, prohibida com era la seva activitat des del 1939. La presidència es mantenia en el doctor Fontserè,²⁶ que actuava

---

23. Recordo encara, quan el doctor Casassas estava a Bellaterra, ara fa vint-i-cinc anys, els comentaris elogiosos sobre un capítol introductori d'un llibre de química analítica, on s'albirava una nova disciplina analítica, i que els professors ajudants d'aleshores, una mica incrèduls, ens la miràvem de reüll. Es tracta de H. Kaiser, «*Foundations for the critical discussion of analytical methods*», a F. KORTE, ed., *Methodicum Chemicum*, Nova York, Academic Press, 1974, vol. 1, p. 1-20.

24. *First Colloquium Chimimetricum Mediterraneum* (Barcelona, 1987), *Chemometrics in Analytical Chemistry* (Tarragona, 1996), *European Chemometric School* (Tortosa, 1989), etc.

25. E. FONTSERÈ, *Dos mots de comiat als estudiants catalans*, amb un prefaci de Josep Iglésias, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1977.

26. Eduard Fontserè i Riba (1870-1970), Meteoròleg i sismòleg, Catedràtic de la UB. Fou president de l'IEC.

també de president de la Secció de Ciències. L'any 1959, en un «domicili particular», amb l'assistència del doctor Aramon, secretari de l'Institut,²⁷ i del doctor Antoni Esteve,²⁸ membre de la Secció de Ciències, els quals presidien la reunió, conjuntament amb Heribert Barrera i Enric Casassas, de la comissió reorganitzadora, davant un selecte grup d'universitaris i professionals, es va recuperar de nou la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques.²⁹ (Enric Casassas fou president de la Secció de Química [1959-1972] i posteriorment president d'aquesta societat [1973-1976], que actualment es troba subdividida en quatre societats independents filials de l'Institut.)

Aquests fets acabats de relatar revelen com eren de sòrdids aquells temps en què l'edició de poesia o una sessió acadèmica eren fets de resistència política pel sol fet de ser en català. Però malgrat tot, com veiem, la societat catalana s'anava recobrant, articulant. Enric Casassas va ser membre actiu del Front Universitari de Catalunya, primera organització estudiantil de resistència de la postguerra, i formà part també del Grup Miramar, secció cultural oficiosa d'aquest front clandestí.^{30, 31}

Passen els anys, bàsicament dedicats a la docència i a la recerca universitàries, tal com ja hem dit, sense, però, deixar mai de banda els batecs culturals i polítics del país. Participa en el Congrés de Cultura Catalana (1975-1977) i en el III Congrés Universitari Català (1978), que recollia les inquietuds dels anteriors congressos (1903 i 1918) per a una universitat catalana i autònoma.

El 1972 és nomenat membre adjunt de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), i el 1977 membre numerari d'aquest Institut.³² Fou president de l'IEC des del 1982 fins al 1987. Presidí també la Secció de Ciències (1983-1989) i posteriorment la Secció de Ciències i Tecnologia (1992-1995). Durant el seu període de president, l'Institut, ja reconegut oficialment, inicià el camí vers una certa normalitat. El doctor Casassas aprofità aques-

27. Ramon Aramon i Serra (1907). Filòleg i lingüista. Secretari de l'IEC (1942-1989).

28. Antoni Esteve i Subirana (1902-1979). Farmacèutic. Fundador dels Laboratoris Esteve. Fou membre de l'IEC i president de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques.

29. Vegeu L. MARQUET i J. M. TURA. «La Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques (1932-1982)». *Butll. Soc. Cat. Cièn.*, 4. 49-75 (1985).

30. J. BENET. *Combat per una Catalunya autònoma. Textos d'ahir i d'avui*. Barcelona. Bruguera. 1980, p. 99.

31. Vegeu M. SERRAHIMA. *Del passat quan era present*. 2 v. (1940-1947 i 1948-1953). Barcelona, Edicions 62. 1972 i 1974, vol. 1, p. 417.

32. Nomenat per a cobrir la vacant de Josep Trueta i Raspall (1897-1977), el qual fou cirurgià, catedràtic de la Universitat d'Oxford, president de la Societat Catalana de Biologia i membre de l'IEC.

ta normalitat per bastir una sèrie d'infraestructures que permetessin anar recuperant per a l'Institut aquell paper central en l'organització de la recerca a Catalunya, que havia tingut abans de la Guerra Civil, tot conservant i renovant l'esperit fundacional de l'any 1907.³³ Dotà la seu de la nostra institució del primer utilatge informàtic avançat, per a encarar nous projectes de recerca, i per això fou creat el CEDI (Centre d'Informàtica), per donar-los suport. Impulsà la creació del Centre de Recerques Ecològiques i Aplicacions Forestals (CREAF), el Centre de Recerca Matemàtica i el corpus textual informatitzat de la llengua catalana.

Va ser assessor de química de la *Gran enciclopèdia catalana* (1969-1980).³⁴ que aplegà centenars d'estudiosos i intel·lectuals de tots els Països Catalans i que, en paraules del doctor Aramon, és l'obra catalana de redacció col·lectiva més important.³⁵

D'ençà del 1969, les diverses edicions de la Universitat Catalana d'Estiu, a Prada de Conflent, a la part de territori català sota administració francesa, han estat un oasi de normalitat cultural i democràtica, punt de trobada de persones d'arreu dels Països Catalans. Encara avui, dissortadament, molts dels anhels fundacionals d'aquesta universitat no han estat completament assolits. Enric Casassas hi participà en diverses ocasions, com a alumne, professor o conferenciant. És un dels redactors i primers signants del manifest elaborat en el marc d'aquesta universitat «El català, llengua d'expressió científica» (1973), que tingué molta repercussió en les universitats catalanes sota administració espanyola. Des del 1988 fins al 1991 fou president de l'equip rector de la Universitat Catalana d'Estiu i, fins a la seva mort, ha estat vocal, a títol personal, del seu patronat. La creació d'aquest patronat (1985), gràcies a la seva intervenció des de la presidència de l'IEC, amb el temps s'ha vist com una acció clarivident que ha estat determinant per a la consolidació i modernització d'aquesta institució.³⁶

33. De nou reconegut oficialment l'IEC (1976) «com a corporació acadèmica científica i, principalment, la de tots els elements de la cultura catalana, l'àmbit d'actuació de la qual s'estendrà a les terres de llengua i cultura catalanes». Reial decret 3.118, 26 de novembre de 1976.

34. El seu primer director, Jordi Carbonell i de Ballester (1924), filòleg, represaliat polític, hagué de deixar la Universitat Autònoma de Barcelona. Ha estat professor de llengua i literatura catalanes, a la Universitat de Càller, Sardenya. Membre de l'IEC. Fou fundador i líder del partit polític Nacionalistes d'Esquerra. En la primera participació electoral d'aquest partit al Parlament de Catalunya, en la seva candidatura encapçalada per Jordi Carbonell figuraven també altres intel·lectuals catalans, com ara Avel·lí Artís (*Tísner*), Lluís Llach i el mateix Enric Casassas. Actualment és president d'Esquerra Republicana de Catalunya.

35. Vegeu R. ARAMON i SERRA, «Prefaci», a *Diccionari de la llengua catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1982, p. 9-10.

36. Vegeu *25 anys d'Universitat Catalana d'Estiu a Prada (1968/1993)*, Recollit i presentat per M. BATLLE, R. GUAL i P. VERDAGUER, CREC (Centre de Recerques i d'Estudis Catalans), Universitat de Perpinyà, 1993 (revista *Terra Nostra*, núm. 85-86).

Enric Casassas participà, sempre que se'l requerí, en multitud de conferències, col·loquis, taules rodones i debats organitzats per associacions culturals o professionals. Redactà articles i pròlegs, escriví llibres, sempre en suport de l'edició de textos en català.³⁷ Participà en fundacions, patronats, jurats i associacions culturals.³⁸ Els seus temes de reflexió i interès han estat variats i gairebé sempre de referència científica: didàctica de la química, pol·lució i ambient, ús del català com a llengua d'expressió científica, política científica i de recerca, etc.

L'aportació del doctor Casassas al llenguatge químic català és un altre aspecte que cal remarcar. Se'l pot considerar un estudiós del llenguatge d'especialitat³⁹ i sobretot la seva empremta és ben palesa en l'elaboració de les versions catalanes de les normes de la Unió Internacional de Química Aplicada (IUPAC) per a la nomenclatura de química analítica (el llibre taronja) i de química inorgànica (el llibre vermell).⁴⁰

Amb l'adveniment de la democràcia, l'activitat pública del doctor Casassas agafà un caire més oficial. El 1981, el Govern català el cridà a presidir el Consell Científic i Tecnològic i, per la seva condició de president d'aquest organisme, intervingué com a vocal en la Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT), embrions del que havia de ser la gestió d'una política científica catalana, cosa que encara

37. Vegeu *Qüestions de cinètica química*, Annals de la Universitat Catalana d'Estiu, 2, Barcelona: L'Arenç, 1984. I *Plasmes i focs, Gasos i atmosferes, Terra i sòl i Líquids i biofluids*, E. CASASSAS i S. ALEGRET, editors (1991, 1992, 1993 i 1993); *Modelització macroscòpica en ciències experimentals*, E. CASASSAS i M. ESTEBAN, editors (1996); *Del plaer dels sentits al plaer de les xifres*, E. CASASSAS i R. TAULER, editors (1997). «Monografies de les Seccions de Ciències», núm. 6, 8, 9, 10, 12 i 13, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans. En la monografia núm. 9, en el capítol d'introducció d'E. Casassas, hom pot observar els dots artístics de l'autor. Hi ha diversos dibuixos a ploma molt reeixits.

38. Com són ara la Junta Consultiva d'Òmnium Cultural, la Fundació Joaquim Torrens i Ibern i l'Associació per a les Noves Bases de Manresa; fou president d'aquestes dues darreres entitats.

39. Vegeu, per exemple, els pròlegs al *Diccionari de l'utillatge químic*, de S. ALEGRET i SANROMÀ, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1977, i al *Diccionari de Geologia*, d'O. RIBA i ARDERIU, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1997, o *Consideracions sobre el llenguatge de les ciències, en particular el llenguatge de la química*, memòria llegida en la sessió inaugural del curs 1998-1999, a la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, Tercera època, núm. 951, vol. 57 (6), Barcelona, 1998.

40. E. CASASSAS i S. ALEGRET, editors, *Compendi de nomenclatura de Química Analítica. Regles definitives de 1977. Unió Internacional de Química Pura i Aplicada*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1987. (Actualment està en preparació la versió catalana de la tercera edició anglesa d'aquesta obra, en què la participació del doctor Casassas ha estat molt intensa en la majoria dels seus apartats.) E. CASASSAS i J. SALES, *Nomenclatura de Química Inorgànica, Recomanacions de 1990, Unió Internacional de Química Pura i Aplicada*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1997.

avui no pot ser duta a terme plenament per una interpretació restrictiva per part del Govern espanyol dels textos constitucionals. L'any 1989 la Generalitat de Catalunya li concedeix la Medalla Narcís Monturiol pels serveis prestats a Catalunya per al progrés científic i tecnològic, i el 1992 fou distingit amb la Creu de Sant Jordi.

Des del 1996 era síndic de greuges de la Universitat Autònoma de Barcelona, càrrec que ha ocupat fins al dia de la seva mort, ocorreguda el 16 de febrer d'enguany, a l'edat de setanta-nou anys.

Si volguéssim resumir la seva vida en uns mots ben breus, només em ve al cap ara aquella divisa de l'Institut Escola, que he esmentat al començament, i que el doctor Casassas encarna de la forma més paradigmàtica: era un home bo i savi.

Colofó

Per a finalitzar aquestes notes vull deixar constància d'uns moments que foren molt emotius tant per a qui ara recordem com per als seus deixebles i amics. Recordo ara l'acte acadèmic amb motiu de la seva jubilació administrativa com a catedràtic universitari, celebrat en l'aula magna dels nous edificis de la Facultat de Biologia, de la Universitat de Barcelona (1987). També la presentació de la *Miscel·lània Enric Casassas*, a la Generalitat de Catalunya (1992). Llibre que li dedicaren els seus deixebles amb motiu del seu setantè aniversari. O l'acte d'homenatge que li fou retut a la XXIV Universitat Catalana d'Estiu (1992), amb el gimnàs del Liceu Renouvier de Prada ple de gom a gom. O també l'acte de lliurament dels XVI Premis d'Honor Jaume I (1992), en què fou guardonat per la seva trajectòria científica i cívica exemplar.

Clourem aquestes paraules amb un fragment extret de la presentació del *Butlletí* de les Societats Catalanes de Ciències,⁴¹ en «homenatge al professor Enric Casassas i Simó pel seu mestratge en química analítica», que retrata molt bé alguns dels seus trets més característics i més apreciats per tothom: «Enric Casassas és un home igualment complet, polifacètic, brillant i amable en privat. Compartir el treball amb ell i esdevenir amics són fets inseparables malgrat el respecte que imposa la seva figura i el seu aire una mica esquerp que impressiona els qui no l'han tractat a fons i no saben la seva predisposició al diàleg i a la comprensió. Quan ho descobreixen, ja no deixen de visitar el seu despatx per tractar dels més diversos temes conveçuts que seran ben acollits.»

⁴¹. G. RAURET i Á. IZQUIERDO. «Presentació», dins «Homenatge al professor Enric Casassas i Simó», *Butll. Soc. Cat. Cien.*, 9 (1987), p. 7-12.

Fa uns mesos que ens ha deixat, però no volem adonar-nos-en, atès que som molts els que encara sovint per dins truquem al seu despatx.

SALVADOR ALEGRET I SANROMÀ

Membre de la Secció de Ciències i Tecnologia

La meua comesa aquest vespre és evocar alguns records personals d'Enric Casassas i Simó, especialment de l'època en què vam treballar en comú més estretament. M'adono que això em portarà a parlar moltes, massa vegades, en primera persona. Els prego per endavant que m'excusin.

Si la memòria no em falla vaig conèixer l'Enric Casassas el 1958, és a dir, ja fa més de quaranta anys. Els tres anys que jo li portava d'edat van ser prou perquè no haguéssim tingut ocasió de trobar-nos abans de la guerra. Ell va ser alumne de l'Institut Escola i jo no vaig poder ser-ho perquè estava ja massa avançat en els estudis de batxillerat quan l'Institut Escola va ésser fundat. Durant la guerra, com que l'Enric era de la «quinta del biberó», suposo que va prendre part, com jo, a la batalla de l'Assentiu, al cap de pont de Balaguer, però com que érem a unitats diferents, ni de lluny podíem veure'ns. I acabada la guerra, jo vaig estar fora de Catalunya, exiliat, durant més de tretze anys.

La persona que em va posar en contacte amb l'Enric Casassas va ser el doctor Ramon Aramon, aleshores secretari de l'Institut. Jo havia fet coneixença amb el doctor Aramon als primers sopars de la Penya Santamaria. El doctor Aramon maldava per engegar altre cop totes les filials de l'Institut i com que jo, el 1949, quan era encara a França, havia guanyat el Premi Prat de la Riba de l'Institut, el doctor Aramon em va fer l'encàrrec d'intentar la represa de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques. A tal fi em va fer entrar en relació amb el doctor Eduard Fontserè —que n'havia estat el darrer president i que aleshores presidia la Secció de Ciències de l'Institut— i sobretot amb tres dels seus antics alumnes de l'Institut Escola, dos matemàtics i un químic: Joan Casulleras, Josep Teixidor i Enric Casassas. Amb l'Enric vam fer de seguida molta amistat i finalment vam aconseguir aplegar prou gent perquè la societat pogués quedar reconstituïda en una reunió que vam celebrar el 9 de maig de 1959, a casa de l'advocat Antoni Pelegrí, en presència del doctor Aramon i del doctor Antoni Esteve, membre de la Secció de Ciències de l'Institut. La junta allí elegida, la primera de la nova etapa, la presidí el doctor Esteve. Enric Casassas i Ferran Sunyer i Balaguer en foren vicepresidents i jo vaig ser-ne el secretari.

Poc després me'n vaig anar als Estats Units, durant més d'un any, amb una beca postdoctoral de recerca. Al meu retorn, l'esforç comú perquè la Societat tingués la més gran activitat possible va fer que l'Enric Casassas i jo comencéssim a veure'ns molt freqüentment. Una de les tasques que ens vam proposar va ser revisar i completar el vocabulari científic català, amb definicions posades al dia, amb vista a una nova edició del Fabra i a la publicació d'un diccionari català de ciència. Això va donar lloc a moltíssimes reunions de treball amb diversos companys de les diferents seccions de la Societat, que renuncio ara a anomenar perquè segurament me'n deixaria alguns. Per casa dec tenir encara moltes de les fitxes aleshores elaborades, que van quedar sense utilització directa però que poc o molt van servir quan l'Enric Casassas i molts de nosaltres vam col·laborar en la primera edició de la *Gran enciclopèdia catalana*.

Aquest treball em va fer adonar de la vastitud dels coneixements —científics i de tota mena— de l'Enric Casassas, del seu interès pel llenguatge i també de les seves capacitats d'escriptura.

L'Enric va llegir la seva tesi doctoral el 1962. Aquell mateix any ell i jo vam intentar establir relacions científiques amb l'estranger, no ja en el pla personal sinó en tant que grup, ja que no podíem fer-ho com a catalans, en tant que barcelonins i no com a espanyols, és a dir, sense passar per la Real Sociedad Española de Física y Química. Jo era membre, des de feia una colla d'anys, d'una societat científica francesa, la Société de Chimie Physique, i gràcies a diversos amics francesos que en formaven part (principalment el professor Salvinié, de Montpeller, i el professor Calvet, de Marsella) vam constituir la Secció Mediterrània de la dita societat, que agrupava els membres de Barcelona, Montpeller, Marsella, Gènova i Torí. L'Enric Casassas va aconseguir interessar el doctor Ibarz, la col·laboració del qual era molt necessària perquè era, a la Universitat de Barcelona, el catedràtic de Química Física, i aquesta Secció Mediterrània va funcionar durant uns quants anys amb la realització de diverses reunions conjuntes, algunes d'elles a Barcelona. Guardo el record de diversos viatges en cotxe amb l'Enric per assistir a reunions de la Societat, però els detalls precisos m'han fugit de la memòria. El que sí que sé és que aquella relació, a més de ser-nos útil des del punt de vista científic, va servir sobretot perquè en el cercle —evidentment reduït— dels nostres amics universitaris estrangers quedés clar que sota el franquisme hi havia un poble, el català, sotmès i emmudit per la força, però que no renunciava a la seva personalitat, a la seva llengua, a la seva cultura i mantenia ben viva l'esperança de recuperar algun dia les llibertats perdudes.

Durant aquells anys les classes de química general i de química analítica que l'Enric Casassas feia a la Universitat de Barcelona, com a professor adjunt, eren molt remarcables i molt apreciades pels alumnes, tant pel seu caràcter innovador com pels dons pedagò-

gics que Casassas hi demostrava. Casassas va ser un gran professor. Sabia interessar els seus alumnes en allò que ensenyava i sabia traçar les línies fonamentals del que calia aprendre. Al mateix temps s'esforçà sempre per a introduir en l'ensenyament les noves línies de pensament en la matèria que explicava. Era dels professors que sotmeten a una revisió permanent la matèria que ensenyen, que no pensen que les classes n'hi ha prou amb preparar-les una vegada per sempre. Per això sofria molt de totes les mancances, de tots els defectes, de la mediocritat general de la nostra Universitat d'aquell temps i de la ineptitud notòria d'alguns dels qui hi ensenyaven. I sense que això significués en ell cap petulància, tenia inevitablement la recança del que hauria pogut fer en l'ensenyament i en la recerca si, com hauria estat just, ja aleshores hagués pogut estar situat més amunt en la jerarquia universitària.

Sobre la inadequació del sistema universitari espanyol de llavors a la nova societat que en aquells anys seixanta començava a emergir, n'havíem parlat moltes vegades a la llum del que vèiem que passava al món i de la nostra pròpia experiència a l'estranger. I fins i tot ens vam proposar d'escriure i publicar-ne alguna cosa i vam passar hores debatent, prenent notes i redactant uns primers esborranys. L'intent no va tirar endavant, entre altres raons perquè l'Enric Casassas va poder obtenir, el 1967, la Càtedra de Química Analítica de la Universitat de La Laguna (obligat així a seguir aquella mena de ritu iniciàtic que feia que tants professors de valor haguessin de debutar-hi com a catedràtics), i per tant durant un cert temps va haver de viure a Canàries. Abans del seu retorn a Barcelona jo me'n vaig anar altre cop als Estats Units i quan ens vam retrobar, a finals del 1970, el que en Casassas es plantejava no era tant dissertar sobre la reforma de la Universitat sinó intentar contribuir a realitzar-la des de dins.

En efecte, un Decret-llei de la Jefatura del Estado del juny de 1968 havia disposat la creació de tres noves universitats, a Barcelona, Bilbao i Madrid. Tot seguit es va constituir a Barcelona una comissió promotora sota la direcció de Vicenç Villar Palasí (germà del ministre d'Educació i Ciència de Franco que va aprovar la Llei general d'educació del 1970) i, per a distingir les noves universitats de les ja existents, es van batejar, a Barcelona i a Madrid, amb el nom d'Universitat Autònoma, recuperant així la denominació que havia pres la Universitat de Barcelona en els temps de la República, quan s'inicià l'autonomia catalana. Amb el nom es volia recuperar també, almenys en alguns aspectes, les innovacions que va introduir la primera Universitat Autònoma de Barcelona, el 1933, i per tant calia també posar saba nova en el professorat. Villar Palasí va fer venir Casassas a Barcelona en comissió de serveis i li va encarregar l'organització del Departament de Química. El primer curs de la nova Universitat començà el novembre de 1968 en les facultats de Medicina i de Lletres i un any més tard, el 1969, s'engegà la Facultat de Ciències. Casassas hi fou designat aleshores catedràtic de Química Analítica i inorgànica. El curs se-

güent, quan es va començar a ensenyar inorgànica, en Casassas em va proposar d'encarregar-me'n i amb aquest motiu vaig retornar a Barcelona a finals de 1970. Així es va iniciar una etapa en què vaig tenir el goig de treballar al seu costat, en una comunicació constant, de totes hores, i vaig poder apreciar, millor que no havia fet fins aleshores, totes les seves grans qualitats científiques i humanes, el seu carisma i la capacitat que tenia de donar impuls, de comunicar el seu entusiasme a tots els que l'envoltaven.

Els primers anys de l'Autònoma foren en molts aspectes una experiència apassionant. Casassas (que el 1969 va esdevenir també catedràtic de Química de l'Escola Tècnica Superior d'Enginyers Industrials, de la Universitat Politècnica) va posar en la seva tasca al Departament —primer a Barcelona, després a Bellaterra—, i també en la creació de la delegació de Girona, tot el fecund ardor amb què es prenia qualsevol empresa en la qual participava i va demostrar-hi la seva extraordinària capacitat de treball i la seva facilitat d'adaptar-se a la realitat i de treure el millor profit de qualsevol nova situació.

Les circumstàncies, el marc legal, les inèrcies de tota mena, no van fer possible que la nova Universitat fos tan nova, tan innovadora com Casassas hauria volgut. Però, vistes les coses amb perspectiva, cal reconèixer que aquella primera embranzida —per molt que, de vegades, ens hagués semblat que quedava curta— va significar un pas decisiu en el camí de la modernització del nostre sistema universitari. Les discussions sobre el nou pla d'estudis, les moltes reunions del Departament i del Claustre de la Facultat, les llargues hores esmerçades per a harmonitzar punts de vista, no foren en va. En tot el que es va fer l'Enric Casassas va tenir-hi un paper rellevant, sobretot els primers anys, i encara que el 1976 retornés a la Universitat de Barcelona, l'empremta que va deixar a l'Autònoma, malgrat els anys transcorreguts, no s'ha esborrat.

Encara que sigui molt breument voldria també referir-me, amb relació a Enric Casassas, a la Universitat Catalana d'Estiu. Els meus records són anteriors a l'època en què Casassas en fou president. Recordo sobretot els esforços fets, amb Enric Casassas al primer rengle, perquè les ciències dites «dures» fossin també presents en l'ensenyament, amb tot el rigor indispensable. Recordo en particular, en aquesta línia, un any en què vam organitzar un cursset, molt seriós, de cinètica química. Recordo aquell manifest del 1973 «El català, llengua d'expressió científica», que va tenir bastant repercussió i fou una fita important per a la recuperació lingüística. Recordo que molts dels que el signàvem vam sortir al pas, el 1976, d'unes desafortunades declaracions d'Adolfo Suárez, aleshores president de Govern, que pretenia que el català no era apte, per exemple, per a la física nuclear. Recordo també el manifest de la «Trobada sobre recerca experimental en física i química als Països Catalans», redactat a Prada el 1982, en el qual els signants, amb En-

ric Casassas davant, reclamaven que en la planificació de la recerca fos contemplat el paper que havia de jugar-hi l'Institut d'Estudis Catalans. En fi, podria encara allargar-me sobre tot això, però m'aturo aquí. El que s'hi interessi trobarà als arxius de la Universitat Catalana d'Estiu tota la documentació necessària.

Podria encara parlar d'Enric Casassas i la CIRIT en els temps que jo n'era vice-president. Però ja m'he allargat prou. Abans d'acabar voldria, no obstant, referir-me a l'acció cívica d'Enric Casassas. Limitant-me, també, a allò de què puc donar personalment testimoni, recordaré la seva presència, representant l'Institut, en les nombroses reunions que celebrarem a la seu d'Òmnium Cultural per a organitzar la commemoració del centenari de les Bases de Manresa i requerir-hi la participació de les institucions. Casassas s'incorporà molt ràpidament al petit nucli inicial i amb la seva participació molt activa van sortir d'aquelles reunions les noves bases, presentades solemnement a Manresa el 1992. Per a donar-hi difusió i mantenir-ne present l'esperit, es creà l'Associació per a les Noves Bases de Manresa. Enric Casassas fou nomenat president de la Comissió Gestora en la reunió fundacional, celebrada el 19 de gener de 1993, i en la primera assemblea, celebrada poc després, fou ratificat com a president de l'Associació ja legalment constituïda. Des d'aleshores fins ben poc abans de la seva mort, Casassas n'ha estat el president efectiu, un president molt eficaç gràcies al qual l'Associació ha pogut fer molt més del que tots preveïem possible. En la darrera assemblea, celebrada el 19 de gener d'enguany, es va prendre nota de la seva dimissió, feta inevitable per la seva malaltia, i l'afecte, l'alta estima i l'agraïment de tots els que érem allí presents es manifestà elegint-lo, unànimement, president d'honor.

Els testimonis de com era apreciat, admirat i estimat Enric Casassas i del dolor i la recança que ha provocat la seva mort han estat molt nombrosos aquests dies i no cal pas que m'hi refereixi. No obstant, la seva complexa personalitat era només parcialment coneguda. Els seus amics sabíem prou bé el seu interès per la literatura, recordàvem els pocs poemes que havia publicat de jove i havíem constatat moltes vegades l'amplitud dels seus coneixements humanístics. Recordàvem també la presentació que havia fet de Josep Perarnau i de *l'Arxiu de Textos Catalans Antics*, que *Serra d'Or* va publicar ja fa una colla d'anys. Així i tot, per a molts va significar una certa sorpresa el seu article sobre Gerbert d'Orlhac, el papa Silvestre II, que vam llegir en el darrer número de 1999 de la *Revista de Catalunya*. I suposo que més sorpreses tindrem encara quan es publiquin —esperem que ben aviat— els textos literaris que ha deixat inèdits, dels quals el seu fill, el poeta Enric Casassas i Figueres, ens donarà aquest vespre un primer tast.

Tot i el molt que va fer i el molt que ens ha deixat, de segur que si el nostre país no hagués viscut el drama del 1936, amb totes les seves llarguíssimes conseqüències, l'Enric

Casassas hauria pogut fer molt més encara i hauria pogut arribar molt més lluny. No podem dir que fos d'una generació perduda, però sí d'una generació eixalada. En un país normal Casassas no hauria hagut d'esperar fins als quaranta-set anys per ser catedràtic i tenir així un sou mínimament digne i poder disposar de mitjans per fer una recerca personal. Si en les ciències experimentals la qualitat de la recerca és, ben sovint, la qualitat dels instruments, és molt probable que en un país normal l'Enric Casassas, en els seus anys de major creativitat, hauria pogut assolir, com a científic, una notorietat encara molt més alta.

Permetiu-me que acabi llegint el darrer paràgraf d'un article que vaig publicar a *l'Arxiu* pocs dies després de la seva mort. Deia així: «Ningú no és irremplaçable en aquest món, però algunes combinacions de circumstàncies fan el paper de certes persones difícilment repetible. Dir de l'Enric Casassas que el trobarem a faltar, va més enllà del tòpic. Per això sí, com va dir Ciceró, la vida dels morts consisteix en el record dels vius, l'Enric Casassas viurà molt de temps entre nosaltres.»

HERIBERT BARRERA I COSTA

Membre de la Secció de Ciències i Tecnologia

L'any 1992, el 23 d'agost i en el marc de les activitats de la Universitat Catalana d'Estiu de Prada de Conflent, se celebrà un acte d'homenatge al doctor Casassas i essent el que ara us parla president aleshores de l'Institut d'Estudis Catalans va dir que per un estrany privilegi en dues ocasions li havia tocat de succeir al doctor Casassas en càrrecs que ell havia exercit immediatament abans: el de vicerector d'Ordenació Acadèmica de la Universitat de Barcelona, l'any 1981, i el de president de l'Institut, l'any 1986. En totes dues ocasions —deia jo llavors— vaig poder comprovar que el doctor Casassas deixava en aquests dos llocs un solc profund, molt personal i no pas fàcil de seguir perquè juntament amb un gran sentit del deure havia posat en l'exercici del càrrec una gran il·lusió, una gran tenacitat i una gran eficàcia.

No haig de parlar-vos ara del Casassas universitari i home de ciència, sinó del Casassas membre i directiu de l'Institut d'Estudis Catalans. Jo diria que va ser precisament a l'Institut —instal·lat aleshores a la seu de l'Òmnium Cultural— on vaig conèixer el doctor Casassas. Ell n'era membre des de l'any 1972 i jo des de l'any 1976: ell fou consecutivament president de la Secció de Ciències —anys 1978-1988 i 1994-1995— i president de l'Institut des del 1982 fins al 1986. Per la seva condició de tresorer de l'Institut durant els dos darrers anys de la seva presidència, i pel càrrec que posteriorment vaig ocupar de

president de l'Institut, vaig tenir ocasió de conèixer més a fons el doctor Casassas. No eren, només, les moltes hores passades en les reunions del Consell Permanent, sinó també les llargues converses informals —però no menys profitoses— durant les quals el tema de l'Institut apareixia sovint. L'assiduïtat en el tracte continua durant tot el meu mandat, que per motius diversos s'allargà fins a l'any 1995. L'amistat es va enfortir i també la coneixença, per la meua part, de tot el que Casassas pensava, projectava i realitzava al voltant de l'Institut. Deu ser per aquesta raó que l'actual president de l'Institut, quan el cos del doctor Casassas encara era al tanatori de les Corts, va confiar-me l'encàrrec de participar en aquesta sessió necrològica.

El concepte que el doctor Casassas tenia de l'Institut tenia un doble fonament: unes conviccions patriòtiques arreladíssimes, i un tarannà rigorós d'home de ciència. La seva idea de l'Institut era que pel seu origen, per la seva història i per la missió que tenia atribuïda l'Institut era la primera institució acadèmica de Catalunya i que, per la malícia dels temps, era també l'únic organisme que podia tenir —i havia de tenir— una visió solidària i globalitzadora dels Països Catalans. En uns anys en què l'Institut tenia la composició d'un petit cenacle i també després, quan amb la reforma dels Estatuts es va convertir en una nodrida assemblea, el doctor Casassas era entre els membres de l'Institut un dels més preocupats per la presència real i efectiva de l'Institut a les illes Balears, al País Valencià i a la Catalunya del Nord. Preocupació pels Països Catalans com a realitat nacional que no exclouia —ans al contrari— una voluntat de presència en els àmbits acadèmics internacionals. El seu protagonisme en el conveni signat entre l'Institut i l'Acadèmia de Ciències de l'URSS així ho demostra.

Sense nostàlgies pel passat, però sí amb el propòsit decidit de fer present l'Institut en tots els camps de la ciència i la tecnologia, el doctor Casassas fou l'home que impulsà la creació d'una xarxa de laboratoris i centres de recerca vinculats o dependents de l'Institut. Mitjançant la signatura de convenis bilaterals amb les institucions implicades i, ben sovint, valent-se més del «factor humà» que dels pactes institucionals, el doctor Casassas abans, durant i després de la seva presidència demostrà que l'Institut tenia prou capacitat per a planificar o dirigir aquesta mena de centres. Tot això comportà una activitat que només un home infatigable com ell podia dur a terme.

Si us preneu la molèstia de resseguir les memòries d'activitats i els anuaris de l'Institut, ho podreu comprovar. Per no allargar-me excessivament en aquest punt us diré que he mirat els índexs onomàstics de les memòries corresponents als anys 1989 a 1994 —que són els únics anys que contenen aquests índexs— i en tots ells és sempre el nom d'Enric Casassas i Simó el que compta amb més citacions: entre vint-i-dues i vint-i-vuit citacions en cadascuna, quan les del president o del secretari general de torn no passen

mai de sis. Reconeix que per a ponderar l'activitat d'una persona aquest és potser un procediment una mica infantil: potser sí, però en tot cas no s'allunya gaire del sistema emprat a l'hora de qualificar determinats *curricula*.

Del que acabo de dir es desprèn que durant aquells anys el doctor Casassas era l'home més significat com a membre de l'Institut. I això és així perquè, a més dels càrrecs pròpiament institucionals esmentats al començament, Casassas va dirigir o assessorar diversos grups de treball com el d'Astrofísica, el de Recerca en Energia Renovable, el de Física Matemàtica, de Física de les Radiacions, i va intervenir decisivament en l'estudi de la interacció de metalls pesants amb polielectròlits i en el programa de treball sobre la qualitat de les aigües de mar al delta de l'Ebre.

Davant d'aquests programes o temes d'estudi hom pot pensar que per llur naturalesa incidien sobre aspectes relativament pròxims a l'especialitat científica d'Enric Casassas. N'hi ha alguns d'altres, però, que no tenen aquesta vinculació i tanmateix el doctor Casassas va contribuir fermament a fer-los viables. Vull referir-me en particular a la publicació anual que sota el títol *Arxiu de Textos Catalans Antics* dirigeix el doctor Josep Perarnau, membre de l'Institut, iniciada l'any 1982 i publicada a càrrec de la Fundació Bofill i la Facultat de Teologia de Barcelona, que garanteix la continuïtat dels arxius. Des de l'any 1984 aquesta publicació és una de les «joies de la corona» de l'Institut o, si ho preferiu, el seu estendard plantat al bell mig del camp de les humanitats.

Els centres o laboratoris que des de la presidència de l'Institut va promoure el doctor Casassas són els següents:

Centre de Recerca Matemàtica, creat el 1984 amb l'objectiu de posar a disposició dels matemàtics catalans un centre d'investigació que estimulés el millorament de les matemàtiques i la relació internacional entre els matemàtics.

Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals (CREAF), constituït el 1987 com un consorci integrat inicialment per la Generalitat de Catalunya, la Universitat Autònoma de Barcelona, l'Institut d'Estudis Catalans i, des del 1989, la Universitat de Barcelona; el doctor Casassas formava part del Patronat.

Laboratori de Datació per Radiocarboni, fundat per l'Institut d'Estudis Catalans, la Universitat de Barcelona i el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya; n'era ponent el doctor Casassas.

Laboratori de Radiologia Ambiental, especialitzat en programes de recerca relacionats amb la protecció radiològica; compta amb la col·laboració d'un grup de biologia vegetal de la Universitat de Barcelona; n'era ponent el doctor Casassas.

Laboratori de Tècniques Físiques d'Anàlisi, que comptava amb diverses línies de

treball i amb la col·laboració d'institucions catalanes, espanyoles i europees: n'era ponent el doctor Casassas.

Laboratori d'Estudis Geofísics Eduard Fontserè, que tenia per objecte d'estudi l'activitat sísmica de la Catalunya meridional i a la zona pirenaica, gràcies a la col·laboració entre el Departament d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya, el Consell Superior d'Investigacions Científiques i l'Institut d'Estudis Catalans: n'era ponent el doctor Casassas.

No puc acabar aquesta nota necrològica d'Enric Casassas i Simó, que en certa manera és la mateixa història de l'Institut, sense destacar dos fets de conseqüències transcendents per al futur de l'Institut, dos fets en els quals hi va haver una intervenció molt directa del doctor Casassas. El primer d'ells és la creació de la figura de membre agregat: el segon, l'organització dins el mateix Institut del Centre d'Estudis i Desenvolupaments Informàtics (CEDI).

Pel primer fet l'Institut, que tenia limitat a set el nombre de membres per a cadascuna de les quatre seccions existents llavors, va poder augmentar aquell nombre fins a fer possible una major presència de les diverses especialitats i acollir determinades personalitats a les quals el vigent *numerus clausus* barrava el pas. La Secció de Ciències —la secció que presidia el doctor Casassas— fou la que aprofità l'acord del Ple que, sense modificar els intangibles Estatuts, autoritzava aquell increment de membres. Avui, que disposem d'una certa perspectiva històrica, es veu molt clar que sense aquella etapa en què arribaren a l'Institut una quarantena d'agregats hauria estat molt difícil —per no dir impossible— la reforma estatutària de l'any 1988. És a dir: sense aquell assaig general de rejuveniment i d'expansió l'Institut d'Estudis Catalans hauria estat condemnat a ser una corporació hiperelitista, que ni tan sols hauria pogut actuar amb eficàcia en el terreny estret de la normativa de la llengua, objectiu al qual algú, des de fora, volia limitar l'actuació de l'Institut.

El segon fet és la creació del CEDI l'any 1984, en la qual la intervenció del doctor Casassas va ser decisiva. Com indica el seu mateix nom, el CEDI no és un mer suport informàtic que facilita les tasques de l'administració i la comptabilitat de l'Institut. Gràcies al CEDI, l'Institut va començar a disposar d'uns recursos en informàtica que, ampliat successivament, han permès l'elaboració del nou *Diccionari* de l'Institut, i la realització de programes sofisticats com el corpus textual informatitzat de la llengua catalana —base d'un futur diccionari del català contemporani— o com el banc de dades sobre l'art romànic català, sense esmentar altres treballs relacionats amb diverses àrees de coneixement.

Tanta feina feta, tant d'esforç i tanta passió posada en tot allò que es referia a l'Institut em porten a cloure aquesta esfilagarsada necrologia amb una petició a l'actual presidència de l'Institut: ara que amb la remodelació de l'edifici de la nostra seu hi haurà

—suposo— alguna sala o estança noble encara sense nom seria de justícia dedicar-ne una a la memòria d'Enric Casassas i Simó.

EMILI GIRALT I RAVENTÓS

Membre de la Secció Històrico-Arqueològica i antic president de l'Institut d'Estudis Catalans

Obra literària

L'interès per la literatura —no considerada sols com un entreteniment sinó sobretot com un element fonamental de la recerca del coneixement o del saber— ha estat una constant en la vida d'Enric Casassas i Simó, des de la primera joventut fins als darrers dies, encara que per diversos motius no s'hagi preocupat mai de publicar les obres diguem-ne de literatura pura. Així, sabem de la novel·la d'adolescència, de proses diverses de diverses èpoques, d'assaigs sobre temes molt diferents, de traduccions de poesia i de tota una molt considerable obra poètica.

En el terreny de la prosa es destaca el llibre *Aproximacions*, mena de dietari sobre un viatge a Rússia del 1991 (alguns textos relacionats amb el qual foren publicats al *Butlletí de la Societat Catalana de Ciències*, vol. xiii, núm. 1, p. 417-432, i també n'ha de sortir un petit fragment en un dels propers números de la revista *El Contemporani*).

Pel que fa a la poesia, Enric Casassas i Simó ha deixat els següents reculls perfectament acabats (gairebé tot és poesia en vers, però també hi ha algunes mostres de poemes en prosa): *Tèrbol dilluns* (1944-1945), *Vuit al cinc* (1946-1947), *Obra gairebé pòstuma* (1969-1979), *Tríptic amb notes i colofó* (1979), *Les proses dels pins* (1981), *Les flors del torrent* (1988-1991), *Tots els dits* (1991), *Multituds al carrer* (1992-1995) i *Tres dijous per setmana* (1996-1998), a més d'alguns, no pas molts, poemes esparsos. De tota aquesta obra solament n'han estat publicats dos poemes a l'*Antologia poètica universitària* de 1949 i tres al número de *Reduccions* dedicat al tema «Poesia i ciència» (núm. 62-63, 1995).

Aquí oferim, ara, com a mostra, un poema de la primera època (*La divina comèdia, potser*) i quatre dels darrers anys: la prosa és una de les «notes» del *Tríptic amb notes i colofó*, «La tanca del lilà» és de *Les flors del torrent*, el poema dedicat a Borís Sobolev és de *Multituds al carrer* i «Multituds irruents» pertany a *Tres dijous per setmana*.

ENRIC CASASSAS I FIGUERAS

La divina comèdia, potser

Ressuscitava, sí, com l'idiota difunt
 ressuscitava en la flor que en el llibre és servada,
 ressuscitava, sí, amb el somriure a punt
 abans de rebre l'ordre absurda del traspunt
 sarcàstic i neuròtic. Ja ressuscitada

passejava pel món el seu mirar insolent
 més sarcàstica encara que el traspunt-herbolari
 que amb herbetes adoba el desenllaç absent,
 i moria de nou, entre el dir de la gent
 de seny, de sexe obtús, de missa i de rosari.

Oh Déu senzill, Déu implacable, Déu estrany,
 que neuleixes l'atzar sense treure florida,
 de sempre amargs, els dilluns tèrbols de tot l'any
 enfàtics vénen i esmussats pel viarany
 de la impotent literatura de la vida.

1946

«Han escampat per l'aire tot de radiacions ionitzants. Moltes i molt diverses. I cada dia més. N'hi ha de molt energètiques, com mils de bales de metrallera alhora, n'hi ha de menys, com una sola bala, totes brunzint, totes frement, totes fimbrant. No en sentiu els xiulets, com jo els sento? No sentiu com se us claven, mitocondries amunt, com us burxen la doble espiral del codi genètic, com jo sento? De les cèl·lules masegades, torturades, mutades, cada dia més, què en farem? Nosaltres, sense cau ni redós ni escapador, sense remeis ni galivances. Ja a l'altra banda dels murs de l'angoixa, què ens resta? Les neurones, mústics els àxons, corsecats els nuclis, se'ns neguen a respondre; l'ànima, prenyada d'isòtops, se'ns esfilagarsa. Als grocs embruixats, als avenes de les bruixes, les mares i els fills. I tota la corrua dels humans, a la frau del diable, de tomballons, de tomballons.»

La tanca del lilà

Agraeixo l'astúcia de l'enginyer constructor de tanques,
que entre els anuncis programà una escaleta
perquè pugui abocar-s'hi el branquilló esquàlid del lilà.

Avui, entre les grans veritats contingents que ens volen fer creure
floreix la petita veritat de debò, olorosa, del raïm tirsoide
primordial, d'abans que fossin inventats els algorismes.

Què vols? Acer inox, ciment, polímers sindiotàctics,
aliatges lleugers comòsits, missatges anònims,
què vols? Els peregrins incrèduls.

I els pobres amants,
I els dos o tres poetes.

A l'Espinàs, maig 1989

**Lomonosovskii Prospekt cantonada
Prospekt Vernadskogo, Moscou
(just a l'estació de metro Universitet)**

a Borís Soboler

Com les regurgitacions
intermitents de Gargantua
després dels àpats suculents
més ben regats, així els folcats
de joves sense faç que aboca
la sortida del metro cada
minut i mig, que marxen muts
arrossegant els peus sense esma
vers aules on el temps que passa

se'ls mostra tal com és: ocell
de presa llaurador de soles
amb bec ingrat, i lladre inútil.

Hores després, arrossegant
els peus, retornen sota terra,
ni faç ni veu, grans de corquim,
els llibres mai no oberts. El metro
voraç els engloteix i els porta
Enlloc, allà on la vida rau.

abril 1993

Multituds irruents

Ja no són les belles dames d'antany,
les de set claus de petres per cloure els cinturons de castedat,
les que ens provoquen, ai, la melangia.
Ni el vibrar del bronze de campanes
tocant a morts, qui sap si per a tu;
ni l'aram de l'armadura de mudar que duu el déu Mart
quan surt a festejar.

Ja no és el plomall de fils d'or i d'argent del case
del nostre rei de ferro, ni l'alt rei en Jaume,
ni el bigotàs d'aquell teutó invencible, mariscal de ferro tot ell,
ni l'acer al vanadi, ni l'acer al tungstè, ni l'acer al crom-níquel-molibdè
de l'armament de l'emblanquinador vienès,
el del bigoti castís,
recaptador de dentadures, de les de metalls nobles.
Ni és tan solament el metall xarolat
que aquells guàrdies tenien en lloc d'ànima.

No, de melangia, ara, no en tenim res, ni d'enyorança.

Ara ens enamora el plàstic, d'un llustre com les plomes de l'esmerla,
i el cautxú de síntesi, mat com el bec de la garsa innoble.

Amb el cap escalfat duen un casc de polièster creuat amb estirè,
la visera de metacrilat els protegeix el rostre:
un corretjam de polipropilè sindiotàctic els cenyeix;
tots en rengles, espatlla contra espatlla, com els deu mil de Xenofont,
escut contra escut, polimetacrilat de metil, el més rígid,
fan una paret transparent inexpugnable
des d'on llencen projectils d'ABS endurit.
Els agrada pegar amb porres de policloroprè.
Moderns, vesteixen dacró, crilenka, rilsan i saran,
duen plantilles de poliuretà a les botes,
moderns a la bragueta els llisca la cremallera de niló.

Reminiscent, de l'era del metall només els resta
la puntera de les botes, de titani, el metall uralià més dur,
que fa més dolorós el cop de peu
al costellam, a l'engonal del caigut
quan la multitud irruent és dispersada.

març 1998